

WYTYCZNE KOMITETU MINISTRÓW RADY EUROPY W SPRAWIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECKU

LIDIA MAZOWIECKA

1. UWAGI WSTĘPNE

W dniu 17 listopada 2010 r. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Wytyczne w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, do których dołączono obszerne Uzasadnienie¹. Jak podkreśliła w *Przedmowie* do tego dokumentu Zastępczyni Sekretarza Generalnego Rady Europy, M. de Boer Buquicchio, „przyjęcie Wytycznych w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom to znaczący krok naprzód. Jednak zakończy się on sukcesem dopiero wtedy, gdy zmiany znajdą potwierdzenie w praktyce (...). Wymiar sprawiedliwości powinien być przyjazny dzieciom. Nie powinien iść przed nimi, bo mogą one nie nadążyć. Nie powinien iść za dziećmi, ponieważ nie należy obciążać ich odpowiedzialnością za prowadzenie. Powinien po prostu iść obok i być ich przyjacielem”².

W preambule Wytycznych wskazano, iż ich przyjęcie ma na celu zapewnienie skutecznego wykonania już istniejących dokumentów poświęconych ochronie i propagowaniu praw dzieci, jak w szczególności: Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych z 1966 r.³, Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych z 1966 r.⁴, Konwencji ONZ o prawach dziecka z 1989 r.⁵, Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r.⁶, Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dziecka z 1996 r.⁷, czy też Konwencji Rady Europy o ochronie

¹ Rada Europy/Unia Europejska, Strasbourg–Luxembourg 2010, na stronie: www.int/chidren

² *Ibidem*, s. 9–10.

³ Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

⁴ Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169.

⁵ Dz.U. z 1992 r., Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

⁶ ETS nr 5; Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 z późn. zm.

⁷ ETS nr 160; Dz.U. z 2000 r., Nr 107, poz. 1128.

dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z 2007 r.⁸

Omawiany dokument ma więc „służyć państwom członkowskim jako praktyczne narzędzie w dostosowaniu swoich systemów sądownictwa i systemów pozasądowych do szczególnych praw, interesów i potrzeb dzieci” (Preambuła *in fine*), a składa się na niego sześć rozdziałów: I. Zakres i cel, II. Definicje, III. Podstawowe zasady, IV. Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku przed postępowaniem sądowym, w jego trakcie i po jego zakończeniu, V. Promowanie innych działań przyjaznych dziecku oraz VI. Monitorowanie i ocena.

Wytyczne nie są co prawda wiążącym aktem prawa międzynarodowego, ale stanowią wartościowe kompendium wiedzy o uprawnieniach, jakie winny przysługiwać dzieciom, dzięki którym skuteczniej mogą być chronione ich interesy w każdej sferze życia. Pamiętać też trzeba, że bazują one nie tylko na dokumentach Rady Europy i wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz), ale również na aktach prawnych Narodów Zjednoczonych. Przypomnieć przy tym należy, iż na mocy Traktatu z Lizbony⁹ Unia przystąpiła do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPCz), uznając tym samym kompetencje ETPCz (art. 6 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej¹⁰).

2. ZAKRES I CEL WYTYCZNYCH

Niezależnie od ogólnego określenia w preambule celu i zadań, jakie mają do spełnienia Wytyczne, w ich rozdziale I. scharakteryzowano je dokładniej.

Wskazano, że Wytyczne powinny mieć zastosowanie do wszystkich sytuacji, w których dzieci mogą mieć kontakt z właściwymi organami i służbami zaangażowanymi we wdrażanie prawa karnego, cywilnego lub administracyjnego, bez względu na przyczynę i zakres takiego kontaktu. Odnoszą się one zatem do dzieci uczestniczących we wszystkich rodzajach postępowań.

Podkreślono ponadto, że ich zadaniem jest zagwarantowanie, aby we wszystkich postępowaniach z udziałem lub dotyczących dzieci były przestrzegane ich prawa, z należyтым uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka i jego możliwości poznawczych, a także okoliczności sprawy, choć nie może to „naruszać praw pozostałych stron zaangażowanych w sprawę” (rozd. II., pkt 3).

3. DEFINICJE PODSTAWOWYCH POJĘĆ

Wytyczne definiują trzy najważniejsze z punktu widzenia ich tematyki pojęcia, a mianowicie:

- „dziecko” – oznaczające każdą osobę, która nie ukończyła 18. roku życia;

⁸ ETS nr 201; Dz.U. z 2014 r., poz. 1623.

⁹ Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1.

¹⁰ Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47.

- „rodzic” – jest nim osoba lub osoby, na których spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, a jeżeli rodzice są nieobecni lub nie spoczywa już na nich odpowiedzialność rodzicielska – opiekun lub przedstawiciel prawny dziecka; oraz
- „wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku” – czyli system sądowy i pozasądowy gwarantujący poszanowanie i skuteczne wykonanie praw dzieci na możliwie najwyższym poziomie, opierający się na uwzględnionych w Wytycznych zasadach oraz mający na względzie stopień dojrzałości dziecka i jego możliwości poznawcze, jak i okoliczności sprawy. Ma to być wymiar sprawiedliwości dostępny, dostosowany do wieku dziecka, sprawcy, spełniający normy należytej staranności. Uwzględnia on potrzeby dziecka oraz jest do nich dostosowany, jak też przestrzega jego prawa, a w tym prawo do rzetelnego procesu sądowego, do uczestniczenia w postępowaniu i rozumienia jego przebiegu, do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz do integralności i godności.

4. PODSTAWOWE ZASADY WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECKU

Wytyczne nie wprowadzają nowych zasad dotyczących wymiaru sprawiedliwości zorientowanego na dzieci, lecz opierają się na tych, które wynikają z wcześniejszych dokumentów międzynarodowych oraz orzecznictwa ETPCz. Uwzględniają pięć zasad.

Pierwszą jest **zasada uczestnictwa**, która oznacza, że dzieci mają prawo do uzyskania informacji o przysługujących im prawach, do dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz do konsultacji i bycia wysłuchanymi w postępowaniu, w którym uczestniczą lub które ich dotyczy, co obliżuje do nadania należytej wagi ich opiniom przy uwzględnieniu wieku, stopnia dojrzałości oraz trudności w zakresie komunikowania się. Wiek dziecka nie powinien stanowić przeszkody dla przestrzegania prawa dziecka do pełnego uczestnictwa w postępowaniach sądowych. W wyroku z dnia 16 grudnia 1999 r. w sprawie V. oraz w sprawie T. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu¹¹ ETPCz uznał, że proces przeciwko dwóm 10-letnim chłopcom, którzy zamordowali 2-letnie dziecko był niezrozumiały i onieśmielający, przez co chłopcy nie mogli skutecznie uczestniczyć w toczącym się przeciwko nim postępowaniu. Zdaniem Trybunału naruszony został art. 6 EKPCz gwarantujący prawo do rzetelnego procesu.

Opinie dzieci powinny być uwzględniane zwłaszcza w postępowaniach w sprawach rodzinnych. Dziecko nie może nie uczestniczyć przy decydowaniu o jego osobie i losie. Sędzia prowadzący takie postępowanie powinien podjąć wszelkie możliwe środki, aby zapewnić udział dziecka w tym postępowaniu. Nieobecność dziecka może być tłumaczona jedynie jego niechęcią lub brakiem dojrzałości. Uczestniczenie przez dzieci w postępowaniach sądowych powinny zapewniać również organizacje i rzecznicy praw

¹¹ Sprawa nr 24724/94 i sprawa nr 24888/94;

dziecka. Przytoczono wyrok ETPCz z dnia 8 lipca 2003 r. w sprawie Sahin przeciwko Niemcom¹², w którym Trybunał stwierdził, że decyzja co do wysłuchania opinii dziecka w kwestii utrzymywania kontaktów z rodzicem niesprawującym nad nim pieczy jest uzależniona od konkretnych okoliczności sprawy i powinna zostać podjęta z należyтым uwzględnieniem wieku i stopnia dojrzałości dziecka, a także wyrok z dnia 23 września 1994 r. w sprawie Hokkanen przeciwko Finlandii¹³. W tej sprawie ETPCz orzekł, że 12-letnia dziewczynka jest dostatecznie dojrzała do wyrażenia poglądu na temat ustalenia jej kontaktów z rodzicem.

Jako drugą Wytyczne wymieniają **zasadę dobra dziecka**. W myśl tej zasady we wszystkich sprawach dotyczących dziecka najważniejsze jest jego dobro. Należy dokładnie, kompleksowo i interdyscyplinarnie ocenić sytuację dziecka, brać pod uwagę jego poglądy i opinie, jak też przestrzegać w szczególności takich jego praw, jak prawo do godności, wolności i równego traktowania, a także uwzględnić wszystkie jego interesy prawne, społeczne i ekonomiczne. Dobro to należy tak wyważyć, aby pogodzić ewentualne sprzeczne interesy. W żadnym razie nie należy traktować dzieci będących sprawcami przestępstw jak osób dorosłych, co wynika stąd, że dzieciom przysługują szczególne prawa. W wyroku z dnia 9 czerwca 1998 r. sprawie Bronda przeciwko Włochom¹⁴ ETPCz stwierdził, że interesy dziecka przeważają nad interesami innych stron.

Kolejna zasada to **zasada godności**, w odniesieniu do której podkreślono, że prawo do godności jest podstawowym prawem człowieka. W związku z tym dzieci powinny zawsze być traktowane sprawiedliwie, z należytą troską oraz wrażliwością i szacunkiem podczas każdego postępowania sądowego lub pozasądowego.

Zasada ochrony przed dyskryminacją jest również bardzo istotna, gdy chodzi o dzieci. Wskazano, że każdemu człowiekowi przysługuje prawo do niedyskryminacji. Prawa dzieci powinny więc być przestrzegane bez dyskryminacji z jakichkolwiek względów, w szczególności takich, jak płeć, rasa, kolor lub pochodzenie etniczne, wiek, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, warunki społeczno-ekonomiczne, status rodzica, powiązanie z mniejszością narodową, własność, urodzenie, orientację seksualną, czy też tożsamość płciową. Szczególnej ochrony i pomocy mogą potrzebować dzieci bezdomne, niepełnosprawne lub przebywające w zakładach opieki. Dla małych dzieci, które nie mogą w pełni dochodzić swoich praw, powinny zostać opracowane specjalne systemy przedstawicielstwa.

I w końcu, odwołano się do **zasady rządów prawa** stwierdzając, że tak samo jak osobom dorosłym dzieciom należy zapewnić sprawiedliwą procedurę. Ma to więc być procedura działająca na podstawie prawa, w której będą przestrzegane takie zasady, jak zasada proporcjonalności i domniemania niewinności, jak również prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do porady prawnej i skutecznego dostępu do prawnika

¹² Sprawa nr 30943/96; [¹³ Sprawa nr 19823/92; \[¹⁴ Sprawa nr 22430/93; \\[Ius Novum
3/2016\\]\\(http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:\\[„22430/93“\\],„documentcollectionid2“:\\[„GRANDCHAMBER“,„CHAMBER“,„DECISIONS“\\],„itemid“:\\[„001-58194“\\]”}</p></div><div data-bbox=\\)\]\(http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:\[„19823/92“\],„documentcollectionid2“:\[„GRANDCHAMBER“,„CHAMBER“,„DECISIONS“\]”}</p></div><div data-bbox=\)](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:[„30943/96“],„documentcollectionid2“:[„GRANDCHAMBER“,„CHAMBER“,„DECISIONS“],„itemid“:[„001-61194“]”}</p></div><div data-bbox=)

odpowiedzialnego za obronę praw dzieci, prawo dostępu do sądów oraz prawo do odwołania. Procedura taka musi dotyczyć wszystkich postępowań sądowych, pozasądowych i administracyjnych. Dzieci powinny mieć także dostęp do rozpatrywania skarg w takim trybie, który jest dostosowany do ich wieku i stopnia dojrzałości. Podkreślono, że w żadnym wypadku nie można stosować kar pozbawienia wolności w stosunku do dzieci, które zachowują się antyspołecznie.

5. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECKU PRZED POSTĘPOWANIEM SĄDOWYM, W JEGO TRAKCIE I PO JEGO ZAKOŃCZENIU

5.1. OGÓLNE ELEMENTY WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECKU

Najobszerniejsza część wytycznych zawiera opis elementów składających się na przyjazny dziecku wymiar sprawiedliwości w odniesieniu do okresu poprzedzającego samo postępowanie, jak i po jego zakończeniu (rozdz. IV).

W pierwszej kolejności opisano podstawowe cechy wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, które mają być przestrzegane w każdym z trzech wyróżnionych w nim okresach postępowania. Są one następujące:

- 1) informacje i porady – podkreślono, że od momentu pierwszego kontaktu z właściwymi organami (policja, służby imigracyjne, oświatowe, socjalne, zdrowia itp.) dzieci i ich rodzice powinny bezzwłocznie uzyskać informacje dotyczące:
 - a) ich praw w postępowaniach sądowych i pozasądowych, w tym w odniesieniu do instrumentów służących zapobieganiu naruszeniom tych praw w postaci możliwości odwołania się lub uruchomienia innych interwencji;
 - b) mających zastosowanie systemu i procedur, w tym o pozycji dziecka w postępowaniu, sposobie przeprowadzenia przesłuchania, znaczeniu i wadze składanych zeznań, konsekwencjach określonych decyzji, a także możliwościach skorzystania z rozwiązań alternatywnych, jak mediacja;
 - c) możliwości wspierania dziecka;
 - d) ewentualnych skutków danego postępowania;
 - e) zarzutów lub postępowania prowadzonego w następstwie wniesienia skargi;
 - f) czasu i miejsca postępowania sądowego lub innych ważnych zdarzeń, jak przesłuchania;
 - g) ogólnych postępów i wyniku postępowania bądź interwencji;
 - h) dostępności środków ochronnych;
 - i) istniejących mechanizmów umożliwiających weryfikację decyzji odnoszących się do dziecka;
 - j) możliwości uzyskania odszkodowania od sprawcy lub państwa w postępowaniu sądowym lub na innej drodze;
 - k) dostępności usług zdrowotnych, psychologicznych, socjalnych, tłumaczeń ustnych i pisemnych lub informacji o organizacjach, które mogą zapewnić wsparcie, także finansowe; oraz

l) wszelkich szczególnych ustaleń służących jak najlepszej ochronie dobra dzieci, które są mieszkańcami innego państwa.

Wyjaśniono, że dzieci należy informować i udzielać im porad w przystępnym i zrozumiałym języku dostosowanym do ich wieku i stopnia dojrzałości z uwzględnieniem płci i kultury. Informacje o zarzutach wobec dziecka powinny być przekazywane szybko i od razu po ich wysunięciu, a także w sposób dla nich zrozumiały. Podniesiono, że w przytaczanym już wyroku ETPCz z dnia 16 grudnia 1999 r. w sprawie V. oraz T. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu jest mowa o tym, że oskarżeni będący nieletnimi muszą być w każdym przypadku reprezentowani przez prawników wykwalifikowanych i mających doświadczenie w prowadzeniu spraw z udziałem dzieci;

- 2) ochrona życia prywatnego i rodzinnego – prywatność i dane osobowe dzieci powinny podlegać ochronie na podstawie prawa krajowego. Oznacza to, że nie można ani udostępniać ani publikować informacji, które mogłyby ujawnić lub umożliwić ustalenie tożsamości dziecka. W przypadku przesłuchiwania dzieci w ramach postępowania sądowego lub pozasądowego czynności takie należy prowadzić przy drzwiach zamkniętych, z zachowaniem poufności informacji z rejestrów, a mogą być przy tym obecne tylko osoby bezpośrednio zaangażowane. Wyroki powinny być wydawane bez ujawniania tożsamości dziecka. Media powinny chronić prywatność dziecka poprzez stosowanie anonimowości lub pseudonimu, zasłon lub zniekształcanie głosu, usuwanie z dokumentów imion i nazwisk, a także cech, które mogą umożliwić identyfikację dziecka, jak i zakazanie jakichkolwiek form rejestrowania. Nie należy ujawniać danych dzieci będących sprawcami antyspołecznych zachowań mających na celu ich publiczne napiętnowanie. Trybunał w przytaczanym już wyroku w sprawie V. i T. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu stwierdził, że w sprawach cieszących się dużym zainteresowaniem mediów i opinii publicznej przesłuchanie dzieci powinno zostać przeprowadzone w sposób możliwie ograniczający ich poczucie onieśmienia. Wyjątkowo, dla dobra dziecka, należy sprawę nagłaśniać, np. w przypadku jego uprowadzenia;
- 3) bezpieczeństwo (specjalne środki zapobiegawcze) – we wszystkich postępowaniach należy chronić dzieci przed wszelkimi takimi działaniami, jak zastraszanie, represje i wtórna wiktyimizacja. Jeżeli sprawcą jest rodzic, należy zastosować specjalne środki ostrożności. Osoby pracujące z dziećmi powinny być sprawdzane w rejestrach karnych, jak i w każdy możliwy inny sposób, gdy istnieje domniemanie popełnienia przestępstwa wobec dziecka;
- 4) szkolenie – wszystkie osoby pracujące z dziećmi i zatrudnione w wymiarze sprawiedliwości powinny być przeszkolone interdyscyplinarnie w zakresie praw i potrzeb dzieci w różnych grupach wiekowych, na różnych etapach rozwoju czy znajdujących się w trudnej sytuacji. Prawa dziecka powinny być elementem programu nauczania zarówno w szkołach, jak i na wyższych uczelniach, a uwzględniać takie zagadnienia, jak prawo rodzinne, czy też wymiar sprawiedliwości dla nieletnich;
- 5) podejście multidyscyplinarne – osoby mające kontakt z dzieckiem (prawnicy, psychologowie, lekarze, policjanci, mediatorzy, pracownicy socjalni) powinny ściśle współpracować z innymi osobami w celu dokonania wszechstronnej i prawidłowej oceny jego sytuacji prawnej, psychologicznej, społecznej, emocjonalnej i fizycznej.

Zawsze musi być zachowana poufność. Wytyczne jako dobry przykład polecają tzw. domy dla dzieci w sprawach dotyczących znęcania się i przemocy, w których pracują specjaliści w zakresie różnych dziedzin. W domach tych odbywają się przesłuchania dzieci, prowadzi się badania lekarskie, udziela dzieciom porad itd.;

- 6) pozbawienie wolności – jeżeli dochodzi do pozbawienia dziecka wolności, co do zasady, miejsce jego pobytu powinno być oddzielone od miejsca, w którym przebywają dorośli. Razem z dorosłymi dziecko może przebywać wyjątkowo, dla swojego dobra, gdy np. jego rodzice mieszkają w niedalekiej odległości od zakładu dla dorosłych, a zakład dla dzieci bardzo jest oddalony od miejsca ich zamieszkania. W szczególności dzieci nie powinny być tymczasowo aresztowane. Zawsze powinny być przetrzymywane w pomieszczeniach przystosowanych do ich potrzeb. Należy im zapewnić w szczególności prawo do:
- a) utrzymywania regularnego kontaktu z rodzicami, rodziną i przyjaciółmi (wizyty, korespondencja) z wyjątkiem sytuacji, gdy ograniczenia są konieczne dla dobra wymiaru sprawiedliwości i samego dziecka;
 - b) odpowiedniego kształcenia, poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz opieki medycznej, a także do wolności myśli, sumienia i religii, dostępu do rekreacji, w tym wychowania fizycznego i sportu;
 - c) programów przygotowujących do powrotu do społeczności, które są ukierunkowane na potrzeby emocjonalne i fizyczne, stosunki rodzinne, warunki mieszkaniowe, naukę szkolną i możliwości zatrudnienia oraz status społeczno-ekonomiczny dziecka.

5.2. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECIOM PRZED POSTĘPOWANIEM SĄDOWYM

Zaznaczono, że minimalny wiek odpowiedzialności karnej powinien być określony prawem i nie może być zbyt niski. Należy stosować alternatywy postępowania sądowego, jak mediacja i inne programy sprawiedliwości naprawczej czy programy profilaktyczne.

Podkreślono, że należy odwoływać się zwłaszcza do mediacji ze względu na to, że strony muszą się w nią zaangażować. Dziecko musi jednak mieć możliwość wyrażenia swobodnej i dobrowolnej zgody na udział w niej, a także uzyskania porady prawnej i innej pomocy przy wyborze określonego postępowania i musi być świadome skutków wyboru określonego rozwiązania.

5.3. DZIECI I POLICJA

Wytyczne powinny być stosowane także przez policję. Gdy dziecko zostanie zatrzymane przez policję, powinno zostać w sposób zrozumiały i dostosowany do jego wieku poinformowane o powodzie zatrzymania. Ma ono w takim przypadku prawo do zawiadomienia o zatrzymaniu rodziców lub osoby, do której ma zaufanie. Dziecko musi mieć też dostęp do prawnika. Ponadto należy umożliwić mu kontakt z organizacjami świadczącymi usługi wsparcia.

Rodzice – co do zasady – powinni zostać poinformowani o bytności dziecka na posterunku policji, powodach jego zatrzymania i zostać wezwani na posterunek.

Zatrzymane dziecko nie powinno być przesłuchiwane bez obecności prawnika lub rodzica albo osoby, do której ma zaufanie. Obecność rodzica lub takiej osoby zaufanej należy wykluczyć, jeżeli są one podejrzewane o udział w działaniu przestępczym lub mogą utrudniać działania wymiaru sprawiedliwości. W wyroku z dnia 17 października 2006 r. w sprawie Okkali przeciwko Turcji¹⁵, dotyczącej pobicia 12-letniego chłopca przez policję w celu wymuszenia na nim przyznania się do kradzieży pieniędzy swemu pracodawcy ETPCz orzekł, że chłopcu należała się większa ochrona, wymagał on szczególnego traktowania, a w takich sprawach należy przydzielić mu prawnika. Wskazał też, że należy zawiadomić rodziców lub przedstawicieli prawnych o zatrzymaniu chłopca. Z kolei w wyroku z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie Salduz przeciwko Turcji¹⁶ ETPCz uznał, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 3(c) w związku z art. 6 ust. 1 1 EKPCz, ponieważ 17-letniemu chłopcu podczas kilkudniowego zatrzymania nie zapewniono dostępu do prawnika. Chłopiec przesłuchiwany przez policję przyznał się, a następnie odwołał swoje zeznania przed prokuratorem i sędzią śledczym. Dopiero po wydaniu decyzji o tymczasowym aresztowaniu przyznano mu prawo do adwokata. Tymczasem każdy podejrzany i oskarżony ma prawo do adwokata od chwili zatrzymania przez policję, a w przypadku nieletnich taka pomoc prawna jest obowiązkowa. Prawo to stanowi podstawowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem, a każdy wyjątek musi być zdefiniowany i uzasadniony. Podkreślono, że prawo to zostaje naruszone w sposób nieodwracalny w przypadku, gdy obciążające wyjaśnienia złożone podczas przesłuchania przez policję złożone bez obecności adwokata zostaną wykorzystane do skazania.

5.4. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECKU W TRAKCIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

W odniesieniu do przebiegu postępowań, w których uczestniczą dzieci bądź które ich dotyczą, wyszczególniono sześć podstawowych kwestii, jakimi są:

- 1) dostęp do sądu i postępowań sądowych – wskazano, że dzieci – jako osoby posiadające pełnię praw – powinny mieć możliwość stosowania skutecznych środków odwoławczych w razie naruszenia ich praw. Dzieci mogą też wnosić dotyczące ich sprawy do ETPCz. Dostęp dzieci do sądu może być konieczny zwłaszcza w sprawach, w których prawdopodobny jest konflikt pomiędzy interesem dziecka i interesem jego przedstawiciela prawnego. Należy wobec tego usunąć wszelkie przeszkody w dostępie dziecka do sądu, jak koszty postępowania, brak doradztwa prawnego czy bariery psychologiczne. Przeszkodą może być np. nieuzasadniony brak zgody rodzica na odwołanie się do wymiaru sprawiedliwości. W niektórych sytuacjach dostęp do sądu powinien być udzielony po osiągnięciu przez dziecko pełnoletniości. Należy więc dokonać przeglądu przepisów dotyczących przedawnienia ścigania określonych przestępstw. Ze względu na różnice występujące między dziećmi w zakresie ich zdolności, poziomu zrozumienia, doświadczeń życiowych,

¹⁵ Sprawa nr 52067/99; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„52067/99”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-77522”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„52067/99”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-77522”]”})

¹⁶ Sprawa nr 36391/02; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„36391/02”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-89893”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„36391/02”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-89893”]”})

umiejętności poznawczych nie należy wyznaczać żadnego ograniczenia wiekowego w dostępie do sądu. Z drugiej jednak strony, bardzo małe dzieci lub dzieci niepełnosprawne nie mogą samodzielnie bronić swoich praw. W imieniu takich dzieci powinny występować osoby dorosłe. Mogą to być rodzice, prawnicy, instytucje lub podmioty odpowiedzialne za obronę praw dzieci, którym zawsze powinno przysługiwać prawo do wszczęcia sprawy, gdy dane prawo dziecka zostało naruszone lub istnieje ryzyko, że zostanie naruszone.

- 2) doradztwo prawne i przedstawicielstwo ustawowe – dziecko powinno mieć – na takich samych lub łagodniejszych zasadach jak osoby dorosłe – prawo do doradztwa prawnego i przedstawicielstwa w postępowaniach, w których istnieje lub może istnieć konflikt między jego interesem a interesem rodziców lub innych osób. Ważne jest zapewnienie, aby kosztami usług prawnika nie obciążać bezpośrednio lub pośrednio jego rodziców, gdyż nie ma wtedy gwarancji, że będzie on mógł bezstronnie bronić poglądów dziecka. Natomiast prawnicy reprezentujący dzieci powinni być specjalistami w dziedzinie praw dzieci, ustawicznie szkolić się w tym zakresie, jak też umieć porozumiewać się z dziećmi. Prawnik, w przeciwieństwie do obrońcy lub opiekuna prawnego, nie musi wyrażać swojej opinii w kwestii tego, co jest najlepsze dla dobra dziecka. Powinien on ustalić poglądy i opinie dziecka oraz bronić ich tak samo jak opinii osoby dorosłej, a strategię obrony ustalić z dzieckiem. Dziecku powinny zostać udzielone wszystkie niezbędne informacje i wyjaśnienia dotyczące ewentualnych skutków podjętej decyzji, jego poglądów lub opinii. W przypadku sprzecznych interesów rodziców i dziecka właściwy organ powinien wyznaczyć kuratora procesowego lub innego niezależnego przedstawiciela w celu reprezentowania poglądów i interesów dziecka. Powinien on wspomagać sąd w ustaleniu, co jest najlepsze z punktu widzenia dobra dziecka. Prawnikiem i kuratorem nie powinna być ta sama osoba ze względu na możliwość wystąpienia konfliktu interesów. Odpowiednie przedstawicielstwo dla dziecka konieczne jest zwłaszcza w postępowaniach, w których domniemanymi sprawcami są rodzice, członkowie rodziny lub opiekunowie dziecka.
- 3) prawo do bycia wysłuchanym i do wyrażania poglądów – procedury w zakresie wysłuchania dzieci powinny być przejrzyste, dobrowolne, adekwatne, przyjazne dziecku, integracyjne, prowadzone przez wyszkolone osoby, bezpieczne, zapewniające poszanowanie ich godności. Dziecko ma prawo do bycia wysłuchanym we wszystkich kwestiach, które są dla niego istotne. Do wysłuchania należy użyć środków dostosowanych do poziomu rozwoju dziecka i jego możliwości rozumienia oraz umiejętności przekazywania przez nie informacji. W kwestii wyboru tych środków należy zawsze konsultować się z dzieckiem. Dziecko, rozmawiając z urzędnikiem, musi czuć się swobodnie, np. sędzia może być bez togi, nie należy dziecku przerywać, nie powinno się robić nieuzasadnionych przerw. Sędziowie powinni być przeszkoleni w zakresie kontaktów z dziećmi. Jeżeli dziecko występuje z inicjatywą bycia wysłuchanym, sędzia nie może mu odmówić, chyba że wymaga tego jego dobro. Nie można też odmówić bycia wysłuchanym dziecku wyłącznie ze względu na wiek. Należy jednak wyjaśnić mu, że prawo do bycia wysłuchanym oraz prawo do uwzględnienia poglądów nie musi być decydujące przy wydaniu kończącego orzeczenia. Orzeczenia, w których nie uwzględniono poglądów i opinii dziecka

muszą być należycie wytłumaczone i wyjaśnione dzieciom. W wyroku z dnia 22 czerwca 2004 r. w sprawie Pini i in. przeciwko Rumunii¹⁷ ETPCz wyraźnie podkreślił prawo dzieci do bycia wysłuchanym i do poważnego traktowania ich poglądów stwierdzając, że „dzieci, gdy osiągnęły już wiek, w którym rozsądne jest uznanie, że ich osobowość została wystarczająco ukształtowana i osiągnęły one poziom dojrzałości niezbędny do wyrażania własnych opinii na temat otoczenia, w którym pragną być wychowywane, odrzuciły pomysł dołączenia do swoich rodziców adopcyjnych we Włoszech”. W innej sprawie Trybunał orzekł, że opinie dziecka są wystarczająco dojrzałe i wbrew jego woli nie można przyznać prawa do kontaktów z jego ojcem¹⁸.

- 4) unikanie nieuzasadnionego opóźnienia – ze względu na to, że dzieci inaczej niż dorośli oceniają upływ czasu we wszystkich sprawach, w które są one zaangażowane, należy przyjąć pilny tryb postępowania w celu zapewnienia szybkiej reakcji i ochrony dobra dziecka. Należy jednak zachować wyjątkową staranność w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, jak pochodzenie dziecka, piecza nad dzieckiem, czy też uprowadzenie dziecka przez jednego z rodziców. W wyroku z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie Elsholz przeciwko Niemcom¹⁹ i w wyroku z dnia 8 lipca 2003 r. w sprawie Sommerfeld przeciwko Niemcom²⁰ ETPCz orzekł, że w przypadku relacji rodzic-dziecko istnieje obowiązek zachowania wyjątkowej staranności ze względu na fakt, że upływ czasu może osłabić kontakt dziecka z jednym z rodziców.
- 5) organizacja postępowań, środowisko i język przyjazne dziecku – we wszystkich postępowaniach dzieci należy traktować odpowiednio do ich wieku, szczególnych potrzeb, dojrzałości i poziomu rozumienia oraz sytuować w otoczeniu, które nie będzie ich onieśmielać. Przed rozpoczęciem postępowania należy zaznajomić dzieci z budynkiem sądu, jego pracownikami i ich zadaniami. Zachowanie urzędników powinno być mniej formalne a bardziej przyjazne. Należy posługiwać się językiem dostosowanym do wieku i poziomu rozumienia dzieci. Mogą towarzyszyć im rodzice lub wskazane przez nie osoby, chyba że podjęto inną decyzję. Dopuszczalnym dowodem są przesłuchania w postaci nagrań video lub audio bądź przesłuchania przedprocesowe przy drzwiach zamkniętych. Dzieci należy też chronić przed obrazami lub informacjami, które mogą szkodzić ich dobru. W takich przypadkach należy zasięgać opinii psychologów lub pracowników socjalnych. Posiedzenia sądu z udziałem dzieci powinny być dostosowane do nich i ich możliwości w zakresie koncentracji. Nie powinny one trwać zbyt długo, a sam ich przebieg nie powinien być zakłócany. Pokoje przesłuchań i poczekalnie powinny być również odpowiednio dostosowane. Należy też – w miarę możliwości – ustanowić specjalistyczne sądy, procedury i instytucje dla dzieci będących w konflikcie z prawem.

¹⁷ Sprawa nr 78028/01 i nr 78030/01.; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„78028/01”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-61837”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„78028/01”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-61837”]”})

¹⁸ Wyrok z dnia 23 września 1994 r. Hokkanen przeciwko Finlandii, sprawa nr 19823/92; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„19823/92”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-57911”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„19823/92”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-57911”]”})

¹⁹ Sprawa nr 25735/94; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„25735/94”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-58763”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„25735/94”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-58763”]”})

²⁰ Sprawa nr 31871/96; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„31871/96”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„31871/96”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”]”})

- 6) zeznania – przesłuchiwanie dzieci powinno być prowadzone przez specjalistów w najdogodniejszym otoczeniu, odpowiednich warunkach z uwzględnieniem ich wieku, dojrzałości i poziomu zrozumienia oraz wszelkich problemów z komunikacją. Dzieci powinny zeznawać w jak najbardziej sprzyjających warunkach, aby uniknąć wtórnej wiktyimizacji. Mogą to być zeznania transmitowane łączami video, audio lub telewizyjnymi, składane przed rozprawą, przy zapewnieniu uniknięcia kontaktu wzrokowego z domniemanym sprawcą, bądź też składane pod jego nieobecność. W przypadku dzieci, które nie są ofiarami, lecz sprawcami przestępstw właściwszym rozwiązaniem może być składanie zeznań bezpośrednio przed sędzią. Liczbę przesłuchań należy ograniczać do minimum i powinna przeprowadzać je jedna osoba, uwzględniając wiek dziecka oraz dostosowując czas przesłuchania do jego możliwości. Należy opracować takie protokoły przesłuchań, które uwzględniać będą różne etapy rozwoju dziecka i unikać przygotowywania dzieci do zeznawania, gdyż istnieje ryzyko wywarcia zbyt dużego wpływu na treść ich zeznań. Sędzia powinien mieć możliwość zezwolenia dziecku na nieskładanie zeznań. Nigdy nie należy uznawać zeznań dziecka i składanych przez niego dowodów za nieważne lub niewiarygodne ze względu na jego wiek. Dzieci należy wysłuchiwać w specjalnie do tego zaprojektowanych pomieszczeniach. W przypadku składania zeznań przez dziecko w sprawie rodzinnej należy uwzględnić ewentualne ich konsekwencje dla późniejszych jego relacji z rodziną. Należy też dziecku uświadomić skutki jego zeznań. W wyroku z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie S.N. przeciwko Szwecji ETPCZ²¹ uznał, że w postępowaniach karnych dotyczących wykorzystania seksualnego mogą być podejmowane pewne środki w celu ochrony pokrzywdzonych dzieci, jeżeli można je pogodzić z odpowiednim i skutecznym korzystaniem z prawa do obrony. W tej sprawie dwukrotnie przesłuchano dziesięcioletnie dziecko przez specjalnie wyszkolonych funkcjonariuszy Policji, a rozmowy policji z dzieckiem nagrano na wideo, które można było odtwarzać przed sądem. Ponadto skarżący sam zrezygnował z możliwości zadawania pytań pokrzywdzonemu dziecku. Natomiast w wyroku z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie W. S. przeciwko Polsce²² orzekł naruszenie art. 6 ust. 1 w związku z art. 6 ust. 3 (d), stwierdzając że sposób prowadzenia postępowania nie może ograniczać oskarżonemu prawa do rzetelnego procesu. W sprawie tej pokrzywdzone dziecko w ogóle nie było przesłuchiwane w czasie postępowania, a oskarżonego skazano bez umożliwienia zadawania pytań pokrzywdzonemu. Trybunał stwierdził, że oskarżony musi mieć stworzone warunki do zakwestionowania zeznań świadków oskarżenia. Przesłuchanie dziecka można było przeprowadzić w obecności psychologa, w połączeniu z zadawaniem pytań przedłożonych pisemnie przez obronę albo w pomieszczeniach umożliwiających domniemanemu sprawcy lub jego obrońcy pośrednią obecność w czasie takiego przesłuchania przy wykorzystaniu wideo lub lustra weneckiego.

²¹ Sprawa nr 34209/96; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„34209/96”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-60564”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„34209/96”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-60564”]”})

²² Sprawa nr 21508/02; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:\[„21508/02”\],„documentcollectionid2”:\[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”\],„itemid”:\[„001-81140”\]”}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext”:[„21508/02”],„documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”,„CHAMBER”,„DECISIONS”],„itemid”:[„001-81140”]”})

5.5. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECKU PO POSTĘPOWANIU SĄDOWYM

Prawnik dziecka, kurator procesowy lub przedstawiciel prawny dziecka powinien w języku dostosowanym do poziomu dziecka wyjaśnić mu treść orzeczenia oraz udzielić niezbędnych informacji co do możliwości złożenia środków odwoławczych lub skargi. W sprawach rodzinnych wykonanie wyroku z użyciem wobec dziecka siły, przymusu lub przemocy powinno stanowić środek ostateczny. W takich sytuacjach lepsze jest kierowanie rodziców do odpowiednich służb, np. mediacyjnych, niż wykonywanie orzeczeń przez policję.

W bardzo konfliktowych postępowaniach wyspecjalizowane służby powinny, najlepiej bezpłatnie, zapewnić wsparcie dzieciom i ich rodzinom. Szczególne programy, środki w zakresie opieki zdrowotnej, interwencji społecznych i terapeutycznych oraz informacje o takich programach należy zapewnić dzieciom-ofiarom zaniechania, przemocy, znęcania się lub innych przestępstw. Prawnik, opiekun lub przedstawiciel prawny powinni mieć uprawnienie do podjęcia działań, których celem jest uzyskanie odszkodowania dla dziecka w trakcie lub po zakończeniu postępowania karnego. Środki i sankcje wobec dzieci będących sprawcami powinny być indywidualnie dostosowane do wagi popełnionych czynów, uwzględniać zasadę proporcjonalności, wiek dziecka, jego samopoczucie fizyczne i psychiczne oraz rozwój, a także okoliczności sprawy. Dzieci takie powinny mieć zagwarantowane prawo do nauki, szkolenia zawodowego, zatrudnienia, rehabilitacji i resocjalizacji. Po osiągnięciu przez dziecko pełnoletniości nikomu – z wyjątkiem systemu sądownictwa – nie powinny być udostępniane informacje z rejestrów karnych.

6. PROMOWANIE INNYCH DZIAŁAŃ PRZYJAZNYCH DZIECKU

Wytyczne zachęcają państwa członkowskie do: promowania różnego rodzaju badań, w tym technik prowadzenia przesłuchań, w ramach których uwzględnia się potrzeby dziecka; wymiany dobrych praktyk; tworzenia lub prowadzenia biur informacyjnych ds. praw dziecka powiązanych z izbami adwokackimi, opieką społeczną, rzecznikami praw dziecka, organizacjami pozarządowymi; ułatwiania dostępu do sądów i mechanizmów rozpatrywania skarg; rozważania możliwości ustanowienia systemu wyspecjalizowanych sędziów i prawników ds. dzieci i dalszego rozwoju sądów, w których możliwe jest podejmowanie środków prawnych i socjalnych na rzecz dzieci i ich rodzin; opracowania uniwersalnych i europejskich mechanizmów ochrony praw człowieka i praw dziecka; traktowania praw człowieka, w tym praw dziecka, jako obowiązkowego elementu programu nauczania i kształcenia osób zatrudnionych przez wymiar sprawiedliwości; opracowania i wspierania systemów ukierunkowanych na zwiększenie świadomości rodziców w zakresie praw dziecka; ustanowienia przyjaznych dziecku, interdyscyplinarnych centrów skupiających wiele agencji, powoływanych na rzecz dzieci będących ofiarami i świadkami, w których dzieci można byłoby przesłuchiwać, badać do celów medycyny sądowej, oceniać w sposób kompleksowy oraz w których odpowiedni specjaliści mogliby świadczyć na rzecz dzieci wszystkie stosowne usługi terapeutyczne;

tworzenia specjalistycznych i dostępnych usług w zakresie wsparcia i informacji, jak bezpłatne konsultacje *online*, telefony zaufania i usługi na rzecz społeczności lokalnej; dopilnowania, aby wszystkie osoby pracujące z dziećmi zatrudnione przez wymiar sprawiedliwości posiadały odpowiednie przygotowanie, a opracowania praktycznych wytycznych dotyczących właściwej pracy z dziećmi.

7. MONITOROWANIE I OCENA

Państwa członkowskie są również zachęcane do przeglądu przepisów, strategii i praktyk w celu zapewnienia reform niezbędnych do wdrożenia Wytycznych; szybkich ratyfikacji odpowiednich konwencji Rady Europy; okresowego przeglądu i oceny swoich metod pracy; utrzymania lub ustanowienia ram w celu promowania i monitorowania wdrażania aktualnych wytycznych zgodnie ze swoimi systemami sądowymi i administracyjnymi; dopilnowania, aby społeczeństwo obywatelskie w pełni uczestniczyło w procesie monitorowania.

8. REGULACJE POLSKIE

Rozważę teraz jak mają się niektóre polskie rozwiązania do zaleceń wytycznych²³. Polska Konstytucja zapewnia ochronę dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (art. 72 ust. 1). W sytuacji, gdy dziecko jest pozbawione opieki rodzicielskiej, ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych (art. 72 ust. 2).

W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka (art. 72 ust. 3). Natomiast zapisy w poszczególnych ustawach nie są już na ten temat ze sobą spójne. I tak w § 2 i 3 art. 95 k.r.o. wyraźnie stwierdzono, że dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sytuacjach, gdy samo może podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra i interesu społecznego. W § 4 tego artykułu zaznaczono natomiast, że rodzice winni wysłuchać opinii dziecka w sprawach dotyczących jego osoby lub majątku, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględniać w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Z kolei art. 510 § 1 k.p.c. zezwala dziecku na udział w każdym stadium sprawy jeżeli jego praw dotyczy wynik postępowania aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji, a na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w postępowaniu przysługuje mu zażalenie.

²³ O. Trocha, *Ochrona małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Perspektywa prawna*; A. Budzyńska, *Ochrona małoletnich pokrzywdzonych przestępstwem w procedurach karnych. Perspektywa psychologiczna*, [w:] A. Budzyńska, O. Trocha, *Dziecko uczestniczące w postępowaniu karnym*, L. Mazowiecka (red.), Warszawa 2015, s. 11 i n.; E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 4; A. Prusinowska-Marek, *Zapewnienie bezpieczeństwa i pomoc dziecku w sytuacji kryzysowej*, Warszawa 2015.

Dodatkowo art. 573 k.p.c. przyznaje dziecku zdolność sądową i procesową. Nadto, w postępowaniu procesowym sąd w sprawach dotyczących osoby dziecka ma obowiązek jego wysłuchania, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie powinno odbyć się poza salą posiedzeń sądowych, a sąd musi uwzględnić zdanie dziecka i jego rozsądne życzenia (art. 216¹ k.p.c.). W postępowaniu nieprocesowym sąd przed wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy wysłuchuje przedstawiciela ustawowego osoby, której postępowanie dotyczy, a w sprawach ważniejszych powinien ponadto wysłuchać osoby bliskie. Natomiast w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka sąd powinien je wysłuchać, w przypadku gdy pozwala na to rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia (art. 576 k.p.c.). Wstępne wyniki badań dotyczące wysłuchania dziecka w praktyce wskazują, że sąd nie wykonuje tej czynności procesowej²⁴.

W polskim postępowaniu karnym znajdują się specjalne unormowania dotyczące przesłuchania dziecka pokrzywdzonego i dziecka świadka niebędącego pokrzywdzonym²⁵. W art. 185 a k.p.k. unormowane jest przesłuchanie pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat i dotyczy tylko przestępstw popełnionych z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstw określonych w rozdz. XXIII (przestępstwa przeciwko wolności), XXV (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) i XXVI (przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece). Dziecko spełniające te warunki można przesłuchać jako świadka tylko wtedy, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i tylko raz. Czynność tę można powtórzyć, gdy na jaw wyjdą istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego (§ 1). Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Może w nim wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego, a także jego przedstawiciel ustawowy albo osoba pod której stałą pieczęą pozostaje lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, jeżeli nie ograniczy to swobody wypowiedzi dziecka. Jeżeli oskarżony zawiadomiony o tej czynności nie ma obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu (§ 2). Na rozprawie głównej odtwarza się zapis obrazu i dźwięku takiego przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania (§ 3). Jeżeli małoletni ukończył 15 lat można go przesłuchać również w tych warunkach, gdy jest uzasadniona obawa że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny (§ 4).

Przesłuchanie świadka dziecka normuje art. 185 b k.p.k. Zgodnie z nim do dziecka, które w chwili przesłuchania nie ukończyło 15 lat w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXV

²⁴ Wstępne wyniki badań przedstawiono przez Fundację Dzieci Niczyje na konferencji w dniu 20 października 2015 r. „12. Ogólnopolska konferencja Pomoc Dzieciom Ofiarom Przystępstw”; przebadano 82 sprawy prawomocnie zakończone w 2014 r. dotyczące ograniczenia władzy rodzicielskiej w trzech sądach rodzinnych i opiekuńczych

²⁵ Na ten temat psychologii przesłuchania dziecka w: J. Mierzwińska-Lorencka, *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystaniem seksualnym*, Warszawa 2012, s. 241 i n.; V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, Toruń 2007, s. 193 i n.

i XXVI k.k. stosuje się warunki z art. 185 a k.p.k. pod warunkiem, że zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (§ 1). Natomiast jeżeli dziecko ukończyło 15 lat w chwili przesłuchania, można je przesłuchać przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny (§ 2). Przesłuchania te powinny odbywać się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibach sądów lub poza nimi (art. 185 d § 1 k.p.k.)²⁶. Szczegółowo kwestie dotyczące wymogów jakie mają spełnić pomieszczenia, w których przesłuchiwanie są małoletni normuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego²⁷.

Według zapisów art. 51 § 2 k.p.k. pokrzywdzone dziecko reprezentowane jest w procesie przez przedstawiciela ustawowego albo osobę, pod której pieczęcią się znajduje. Jednak w sytuacji, gdy sprawcą lub tylko osobą podejrzaną jest przedstawiciel ustawowy dziecka, to żadne z rodziców nie może go reprezentować²⁸. W takim przypadku sąd wyznacza dla małoletniego pokrzywdzonego kuratora procesowego stosując przepisy k.r.o., które nie wymagają specjalnych umiejętności do pełnienia tej funkcji²⁹. Niestety, jak pokazują wyniki badań, kuratorami procesowymi są zwykle osoby nie mające do tego kwalifikacji³⁰.

W ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich³¹ nakazuje się, aby w sprawie nieletniego kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążyć do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu się oraz zmierzać w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków względem nieletniego z uwzględnieniem interesu społecznego (art. 3

²⁶ D. Kaczmarek, *Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2014, Nr 1, s. 14 i n.

²⁷ Dz.U. poz. 1462.

²⁸ Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 stycznia 2014 r., SK 5/12; Postanowienie SN z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15

²⁹ Więcej na temat kuratora procesowego w: M. Horna, *Kurator reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym – wybrane zagadnienia proceduralne*, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, Nr 1, 2014, s. 51 i n.; O. Trocha, *Udział dzieci w postępowaniu karnym – wyniki badań, obserwacje, rekomendacje*, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, nr 4, 2013, s. 54 i n.

³⁰ Szerzej: M. Kolędowska-Matejczuk, *Kurator małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 4, s. 61 i n.; A.Z. Krawiec, *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11, s. i n.; A. Prusinowska-Marek, *Kurator procesowy reprezentujący pokrzywdzonego małoletniego w postępowaniu karnym – stan prawny, trudności w ustanawianiu kuratora, bariery w wypełnianiu obowiązków*, rekomendacje, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013, s. 180 i n.; O. Trocha, *Wykonywanie praw małoletniego pokrzywdzonego – kilka uwag praktycznych*, [w:] *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013, s. 188 i n.

³¹ Dz.U. z 2014 r., poz. 382, t.j.

ust. 1). Należy też brać pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności jego wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego (art. 3 ust. 2 u.p.n.).

Nieletniemu przysługują liczne uprawnienia, jak:

- w przypadku, gdy postępowanie toczy się według przepisów k.p.k., musi mieć obrońcę (art. 18 § 2 ust. 1 pkt b u.p.n.), a tymczasowe aresztowanie może być zastosowane tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające (art. 18 § 2 ust. 1 pkt e u.p.n.);
- prawo do pouczenia przed przystąpieniem do przesłuchania lub wysłuchania, przysługuje mu prawo do obrony, w tym prawo do skorzystania z pomocy obrońcy oraz prawo do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania (art. 18a u.p.n.);
- prawo do wypowiadania się oraz dokonania tej czynności w warunkach zbliżonych do naturalnych, w miarę potrzeby w miejscu zamieszkania, z zastrzeżeniem unikania wielokrotnego wysłuchania co do tych samych okoliczności lub okoliczności ustalonych już innymi dowodami i niebudzących wątpliwości (art. 19 u.p.n.);
- wyznaczenia przez sąd obrońcy z urzędu, gdy nie ma on obrońcy, w przypadku gdy interesy nieletniego i jego rodziców albo opiekuna pozostają w sprzeczności (art. 32 c § 1 u.p.n.), a także wtedy gdy nie ma obrońcy i jest głuchy, niemy lub niewidomy lub zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego stan zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzeniu obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny lub umieszczono w schronisku dla nieletnich (art. 32 c § 2 u.p.n.), a także prawo do wnioskowania o ustanowienie obrońcy z urzędu (art. 32 c § 3 u.p.n.);
- przeglądanie akt spraw i robienia z nich odpisów za zgodą sądu (art. 32 d u.p.n.);
- przesłuchania przez Policję w obecności rodziców, opiekuna lub obrońcy, a gdyby to było niemożliwe przy wskazanej przez nieletniego osobie mu bliskiej, przedstawicielu szkoły, asystencie rodziny, koordynatorze rodzinnej pieczy zastępczej lub przedstawicielu organizacji społecznej (art. 32 f u.p.n.);
- uzyskania informacji o przyczynach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, prawie do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania i prawie złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa (art. 32 g § 3 u.p.n.);
- do aktywnego udziału w przesłuchaniu poprzez czynienie uwag i składanie oświadczeń woli co do każdego przeprowadzonego dowodu (art. 32 n § 2 u.p.n.).

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w u.p.n. przewidziano, że ochronie podlegają nie tylko nieletni sprawcy, ale również inni małoletni, jak pokrzywdzeni i świadkowie. Stosownie do art. 20 § 2 korzystają oni z takich samych form ochrony, jaką dla takich małoletnich przewidziano w k.p.k. Ma w związku z tym również zastosowanie art. 185 a, 185 b oraz 185 d k.p.k.

Jeżeli nieletni odpowiada na podstawie art. 10 § 1 k.k., a więc występuje w postępowaniu karnym prowadzonym na podstawie przepisów k.p.k., przysługują mu takie same uprawnienia jak wszystkim innym podejrzanym, oskarżonym i zatrzymanym.

W postępowaniu karnym istnieje obowiązek pouczenia pokrzywdzonego³², świadka³³, podejrzanego³⁴, zatrzymanego³⁵, zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania³⁶ i tymczasowo aresztowanego³⁷ o przysługujących im uprawnieniach. Pouczenie takie otrzymują oni na piśmie i potwierdzają otrzymanie swoim podpisem. Uprawnienia dotyczące podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka zgodnie z zapisami art. 300 § 4 k.p.k. powinny mieć na względzie konieczność zrozumienia pouczenia także przez osoby niekorzystające z pomocy obrońcy lub pełnomocnika. Podobny zapis jest dla zatrzymanego (art. 244 § 5 k.p.k.), zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607 l § 4 k.p.k.), tymczasowo aresztowanego (art. 263 § 8 k.p.k.). Tymczasem uprawnienia napisane są niezrozumiale i w trudnym prawniczym języku. Mają też istotne braki. Zasadniczym mankamentem, gdy chodzi o informowanie pokrzywdzonego jest to, że musi on uzyskać dwa wzory pouczenia. Pierwszy – o jego uprawnieniach procesowych przysługujących mu jako pokrzywdzonemu i drugi – dotyczący uprawnień i obowiązków związanych z występowaniem w charakterze świadka. Wzór pouczenia pokrzywdzonego zawiera też błędy i braki merytoryczne. Przykładem pierwszych jest informacja dotycząca prawa do uzyskania kompensaty od państwa, w której jest mowa o nieobowiązującym już kryterium obywatelstwa osoby uprawnionej (pkt 14). Podobnie nieaktualna już informacja zawarta jest w pkt 7 wzoru pouczenia w odniesieniu do udostępnienia akt sprawy, które obecnie jest obowiązkiem po powiadomieniu podejrzanego lub obrońcy o terminie końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego (art. 156 § 5 k.p.k.). Natomiast przykładem istotnego braku jest pominięcie możliwości uczestniczenia w czynności procesowej z udziałem pokrzywdzonego wskazanej przez niego osoby (art. 299a § 1 k.p.k.). Zadziwiająca jest też informacja dotycząca postępowania medacyjnego, ponieważ wynika z niej, że wnioskowanie przez pokrzywdzonego o skierowanie sprawy do mediacji motywowane jest przede wszystkim jego chęcią pogodzenia się ze sprawcą (pkt 9), co przecież nie jest prawdą. W wielu punktach pouczenia powoływane są konkretne przepisy bez wyjaśnienia czego one dotyczą (pkt 17), bądź też powoływane są wyłącznie tytuły aktów prawnych z miejscem ich publikacji (pkt 14). Są to więc informacje całkowicie niezrozumiałe, których sam pokrzywdzony, a zwłaszcza małoletni, nie jest w stanie zrozumieć.

Wobec nieletnich stosowane są inne środki reagowania niż wobec dorosłych. Zgodnie z art. 5 u.p.n. wobec nieletniego mogą być stosowane tylko środki wychowaw-

³² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, Dz.U. z 2016 r., poz. 514.

³³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym, Dz.U., poz. 515.

³⁴ *Ibidem*, poz. 893.

³⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego, Dz.U. z 2015 r., poz. 835.

³⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania, Dz.U. z 2015 r., poz. 874.

³⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym, Dz.U. z 2015 r., poz. 885.

cze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym, a kara pozbawienia wolności może być orzeczona tylko w przypadkach przewidzianych u.p.n. i wtedy, gdy inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego. Również przepisy k.k. przewidują specjalne zasady w odniesieniu do nieletnich, jak w szczególności nakazują kierowanie się w pierwszej kolejności względami wychowawczymi (art. 54 § 1 k.k.), zakazują stosowania kary dożywotniego pozbawienia wolności (art. 54 § 2 k.k.), a także wskazują że kara wymierzona nieletniemu nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia za przypisane mu przestępstwo i umożliwiają zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 10 § 3 k.k.).

Wytyczne, podobnie zresztą jak i inne dokumenty międzynarodowe, przywiązują bardzo dużą wagę do zastępowania formalnego wymiaru sprawiedliwości alternatywnymi metodami rozwiązywania sporów i konfliktów. W Polsce instytucja mediacji w praktyce nie działa. Dotyczy to wszystkich rodzajów mediacji, a więc mediacji w sprawach karnym, w sprawach nieletnich czynów karalnych oraz mediacji cywilnych. Za podstawową przyczynę tego stanu rzeczy uznać należy brak wiedzy organów procesowych uprawnionych do kierowania spraw do mediacji o istocie i znaczeniu tej procedury³⁸.

KONKLUZJE

Dokładne omówienie Wytycznych w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku uznałam za bardzo potrzebne przede wszystkim dlatego, że ciągle słyszymy o przypadkach poważnego naruszenia praw dziecka w różnych sferach jego życia. W szczególności nierzadko słyszymy o przypadkach odbierania dzieci ich rodzicom bądź sprawującym nad nimi opiekę dziadkom z tego tylko powodu, że nie mają dostatecznych środków finansowych albo są niezaradni życiowo i dlatego niewydolni wychowawczo. Możliwość taką wykluczono na mocy nowelizacji art. 112³ k.r.o z 18 marca 2016 r. (Dz.U. poz. 406) i dodanie do artykułu § 2, w którym zabrania się umieszczania dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa. Jest to tym bardziej ważne, że od 15 listopada 2015 r. obowiązuje Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/22/WSiSW³⁹. Dyrektywa przywiązuje bardzo dużą wagę do zapewnienia należytej ochrony i pomocy dzieciom (art. 1 ust. 2), którymi w jej ujęciu są wszystkie osoby poniżej 18. roku życia (art. 2 ust. 1c). Dyrektywa uznaje wszystkie dzieci będące ofiarami przestępstw za ofiary o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony (art. 22 ust. 4) oraz przewiduje dla nich specjalne środki (art. 24).

³⁸ Szerzej: E. Bieńkowska, *Mediacja w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości karnej de lege lata i de lege ferenda*, A. Rękas, *Mediacja w polskim prawie karnym*, R. Kaszyczyszyn, *Mediacja i mediatorzy w polskim systemie prawnym*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Unijne programy sprawiedliwości naprawczej*, Warszawa 2015.

³⁹ Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57.

BIBLIOGRAFIA

- Bieńkowska E., *Mediacja w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości karnej de lege lata i de lege ferenda*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Unijne programy sprawiedliwości naprawczej*, Warszawa 2015.
- Bieńkowska E., *Indywidualna ocena szczególnych potrzeb ofiar w zakresie ochrony*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 5.
- Bieńkowska E., *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 4.
- Bieńkowska E., *Indywidualna ocena szczególnych potrzeb ofiar w zakresie ochrony – kontrowersje wokół instytucji i propozycja jej wdrożenia*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Indywidualna ocena szczególnych potrzeb ofiar w zakresie ochrony*, Warszawa.
- Bieńkowska E., Dudka K., Kulesza C., Mazowiecka L., Starzyński P., Zalewski W., Zielińska E., *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, E. Bieńkowska, L. Mazowiecka (red.), Warszawa 2014.
- Budzyńska A., *Ochrona małoletnich pokrzywdzonych przestępstwem w procedurach karnych. Perspektywa psychologiczna*, [w:] A. Budzyńska, O. Trocha, *Dziecko uczestniczące w postępowaniu karnym*, L. Mazowiecka (red.), Warszawa 2015.
- Horna M., *Kurator reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym – wybrane zagadnienia proceduralne*, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, Nr 1, 2014.
- Kaczmarska D., *Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2014, Nr 1.
- Kaszczyszyn R., *Mediacja i mediatorzy w polskim systemie prawnym*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Unijne programy sprawiedliwości naprawczej*, Warszawa 2015.
- Kołodowska-Matejczuk M., *Kurator małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 4.
- Krawiec A.Z., *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11.
- Kwiatkowska-Darul V., *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, Toruń 2007.
- Mierzińska-Lorencek J., *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystaniem seksualnym*, Warszawa 2012.
- Prusinowska-Marek A., *Zapewnienie bezpieczeństwa i pomoc dziecku w sytuacji kryzysowej*, Warszawa 2015.
- Prusinowska-Marek A., *Kurator procesowy reprezentujący pokrzywdzonego małoletniego w postępowaniu karnym – stan prawny, trudności w ustanawianiu kuratora, bariery w wypełnianiu obowiązków, rekomendacje*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013.
- Rękas A., *Mediacja w polskim prawie karnym*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Unijne programy sprawiedliwości naprawczej*, Warszawa 2015.
- Trocha O., *Ochrona małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Perspektywa prawna*, [w:] A. Budzyńska, O. Trocha, *Dziecko uczestniczące w postępowaniu karnym*, L. Mazowiecka (red.), Warszawa 2015.
- Trocha O., *Udział dzieci w postępowaniu karnym – wyniki badań, obserwacje, rekomendacje*, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, nr 4, 2013.

Trocha O., *Wykonywanie praw małoletniego pokrzywdzonego – kilka uwag praktycznych*, [w:] *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013.

Zielińska E. [w:] *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, [w:] E. Bieńkowska, K. Dudka, C. Kulesza, L. Mazowiecka, P. Starzyński, W. Zalewski, E. Zielińska, (red.) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka.

WYTYCZNE KOMITETU MINISTRÓW RADY EUROPY W SPRAWIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECKU

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. Przegląd zaleceń zawartych w wytycznych prowadzi do wniosku, że polskie regulacje prawne dotyczące dzieci powinny zostać poddane głębszej analizie i w wielu miejscach dostosowane do standardów międzynarodowych.

Słowa kluczowe: *dziecko, wymiar sprawiedliwości, dobro dziecka, ochrona, kurator procesowy, przesłuchanie, wysłuchanie, postępowanie sądowe, informowanie, uprawnienia, bezpieczeństwo, rodzice, szkolenie*

GUIDELINES OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE ON CHILD-FRIENDLY JUSTICE

Summary

The article discusses the Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010. The overview of the recommendations included in the Guidelines leads to a conclusion that Polish legal regulations regarding children should be thoroughly analysed and adjusted to international standards.

Key words: *child, administration of justice, child's welfare, protection, guardian ad litem, interrogation, hearing, court proceeding, notification, rights, safety, parents, training*